

ПРИРОДООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ ЗАКАРПАТТЯ

¹Гасинець Я.С., ¹Куруц Н.В., ²Карбованець О.І., ¹Демчинська М.І.

¹ ДВНЗ «Ужгородський національний університет», біологічний факультет
вул. А. Волошина, 32, м. Ужгород, Закарпатська область, Україна

² ДВНЗ «Ужгородський національний університет», медичний факультет
площа Народна 1, м. Ужгород, Закарпатська область, Україна

В умовах складної екологічної ситуації, що виникла в суспільстві, вчені-природознавці та педагоги-практики ведуть інтенсивні пошуки шляхів, форм і методів формування природоохоронних знань, умінь й практичних навичок майбутніх поколінь. Огляд літератури свідчить, що ця проблема завжди була актуальною у вітчизняній науці. Однак, деякі питання практичної природоохоронної діяльності, яка була б адаптована до специфічної території, висвітлено недостатньо. Водночас, діяльність із охорони природи спрямована на збереження, раціональне використання та відновлення природи в інтересах сучасного та майбутнього поколінь. Тому зміст роботи націлений на те, щоб розкрити окремі форми практичної природоохоронної діяльності, які на сьогодні втрачають чинність й розробити напрями із збереження природної різноманітності Закарпаття. Залучення молоді до конкретної природоохоронної діяльності можливе лише за умови виховання у природі і засобами природи саме через систему корисних справ, що полягає в її безпосередній практичній участі у різноманітних заходах. З цією метою дуже важливо використати всі форми роботи як закладів освіти різних рівнів, громадськості, об'єднань, загонів, так і керівників природоохоронних та інших державних установ й органів, через які популяризується робота з проведення різних практичних справ із відновлення й збереження природи. Важливу роль у формуванні екологічної свідомості та звичок у молоді, відіграє природоохоронна діяльність, де повинно створюватись екологічне середовище для: догляду за рослинами та тваринами, вивчення природи (міні-сади, міні-ліси, квітники), створення ділянок й виготовлення годівниць для приваблювання птахів; сортування сміття, економії води та електроенергії. До проведення й організації спільних екологічних заходів, виконання проєктів, природоохоронних прогулянок та інших повинні долучатись і батьки. Все це в сукупності сприяє формуванню екологічної культури у молодших школярів, вихованню у них поваги до природи та відповідальності за її збереження. У закладах загальної середньої освіти актуальними повинні бути, які на сьогодні призабуті: загони зелених, блакитних патрулів, лісових дозорців, загони боротьби з ерозією ґрунтів, сигнальні пости з виявлення шкідників сільськогосподарських рослин та зелених насаджень, створення екологічних стежок, а також проведення пошукової, науково-дослідницької роботи на природоохоронну тематику, участь у програмах із відновлення ландшафту на території освітніх закладів. Однією з форм

організації й проведення природоохоронної роботи на місцях, у закладах середньої освіти, є: діяльність загонів зелених патрулів. Їхні обов'язки полягають в тому, щоб брати активну участь у організації різних заходів та конкретних практичних справах (закладання парків, алей, квітників, охороні й приваблюванні птахів, проведенні навчань – організації лекцій і бесід серед різних верств населення), формуванні активної життєвої позиції, бути нетерпимими до проявів бездушного ставлення до природи на території та поза своїми навчальними закладами. Щодо водойм, які є на території або навколо навчальних закладів, свою діяльність щодо охорони та збагачення, повинні проявляти організації блакитних патрулів. Вони стежать за чистотою водойм, здійснюють відповідні заходи по охороні риб, спостерігають за розвитком мальків та інших водних тварин. У тих місцевостях, де є лісові масиви та зелені насадження, повинні бути організовані загони лісових дозорців. Вони запобігають лісовим пожежам, охороняють молоді лісонасадження, дослідні ділянки, сигналізують про появу шкідників лісу, стежать за станом молодих лісонасаджень, які акліматизовуються, дотримуються правил збирання ягід, грибів й лікарських рослин, охороняють рідкісних тварин та рослин, дбають про їх примноження й збереження. Загони лісових дозорців, дбають про постійне оновлення лісів, садів, парків, допомагають фахівцям у вирощуванні саджанців лісових дерев та кущів й у заготівлі їх насіння. На виявлення земель, які зазнають дії ерозії, визначенню заходів, які сприяють припиненню та попередженню ерозійних процесів, має бути спрямована діяльність загонів по боротьбі з ерозією ґрунтів, а загони сигнальних постів мають виявляти шкідників сільськогосподарських культур та зелених насаджень. Вихованню екологічно грамотної поведінки людини в природі, розширенню знань про довкілля, повинні сприяти навчально-виховні екологічні стежки, які є ефективною формою заклику всіх, хто по ній проходить, до активного захисту навколишнього середовища, дотримання правил поведінки під час перебування на природі.

Природоохоронна діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти має на меті сприяти збереженню природних ресурсів, екосистем та біорізноманіття. Основні напрями їх діяльності щодо правильного використання ресурсів та охорони навколишнього середовища включають: викладання предметів з екології, охорони навколишнього середовища, гідробіології, заповідної справи; створення гуртків, наукових дослідницьких груп та лабораторій у сфері охорони природи, догляд та підтримка й відтворення зелених зон на території закладів. Важливу роль у цьому відіграють також проведення екологічних кампаній, семінарів, вебінарів, тренінгів, конференцій для студентів, персоналу та громадськості, участі їх у програмах із відновлення природних екосистем, збереження видів, що перебувають під загрозою зникнення та участі у виконанні Міжнародних проєктів. Зокрема, з метою охорони навколишнього середовища шляхом вивчення біоіндикаторів та їхнього оптимального середовища існування в прикордонних регіонах України, Угорщини, Румунії та Словаччини, на біологічному факультеті проводилось виконання проєкту «Навколишнє середовище для майбутнього через наукову освіту». Проєкт включав як наукову, так й освітню частини. Наукова частина включала дослідження співробітниками факультету функціонування водойм на прикладі прикордонних річок Уж (Україна) та Лаборець (Словаччина). Освітня складова базувалась на проведенні досліджень із відбору проб, обробки їх у лабораторіях із залученням вчителів, школярів старших класів та студентів-біологів. Результати проєкту, а також наукові напрацювання, присвячені

дослідженню біоти водних та навколоводних систем, екологічних проблем сьогодення, питання екологічної освіти та виховання молоді доповідались на Міжнародній науково-практичній конференції «Навколишнє середовище для майбутнього через наукову освіту» в м. Ужгороді (Україна) та в м. Кошице (Словаччина). Результати проведених наукових досліджень є цінними як для фахівців різних природничих напрямків, так і для широкого колом читачів, які цікавляться питаннями біології, екології та освіти. Відтак, все це в сукупності допомагає узагальнити знання про природу рідного краю; підвести їх до усвідомлення необхідності оберігати і відтворювати, примножувати природні багатства й раціонально їх використовувати; розвивати пізнавальний інтерес, мислення; уміти працювати групами як колективно, так й самостійно; виховувати дбайливе й бережливе відношення до всього живого; облаштовувати місця для відпочинку та навчання на природі. Здобувачі різних рівнів освіти повинні проводити пошукову, науково-дослідну роботу, приймати участь у різноманітних дослідженнях, сприяти учасникам природоохоронних організацій, а саме: виявляти і охороняти пам'ятки природи; спостерігати й досліджувати поведінку птахів, ссавців; проводити вивчення ерозійних процесів та визначати роль трав'янистих рослин у їх захисті; здійснювати облік і перспективи збору лікарських рослин; розробляти заходи щодо догляду за водоймами, молодим лісом, їх складом й розвитком, охорони та збагачення, які повинні бути спрямовані на створення, реалізацію і вдосконалення інноваційних підходів, методів та форм природоохоронної діяльності.

Так як природоохоронна діяльність відіграє ключову роль у збереженні біологічного різноманіття, до якої крім закладів освіти повинні бути залучені: громадськість, керівники й співробітники природоохоронних та інших державних установ й органів, то пропонуємо основні напрями цієї роботи, дотримання яких, допомогли б спільно вирішувати проблеми забруднення навколишнього середовища, зменшити вплив глобальних змін у природі та сприяти сталому розвитку краю, а саме:

- створення природоохоронних територій, які були б місцем для збереження різноманіття видів та їхніх природних середовищ;
- проведення наукових досліджень та моніторингу найефективніших способів із вивчення стану біорізноманіття Закарпаття, виявлення видів, які перебувають під загрозою зникнення, які визначали б їхній захист;
- участь у програмах, проєктах із освіти, діяльність яких була б спрямована на підвищення обізнаності громадськості щодо важливості збереження та відтворення природи. Встановлення урядовими органами законів та правил щодо використання природних ресурсів й забезпечення охорони вразливих екосистем;
- постійна підтримка екологічного балансу між економічним розвитком та збереженням природних ресурсів, а саме, створення екологічно чистих технологій, розвиток екотуризму, які можуть приносити дохід місцевому населенню без шкоди довкіллю;
- участь у міжнародному співробітництві з сусідніми країнами та міжнародними організаціями для забезпечення збереження природи й біорізноманіття на високому рівні, враховуючи те, що Закарпаття, є прикордонним регіоном та інші.

Таким чином, природоохоронна діяльність як чинник збереження біорізноманіття Закарпаття полягає у запровадженні різноманітних форм й напрямів її проведення, залученні до організації та проведення закладів освіти всіх рівнів (дошкільної, шкільної, фахової передвищої, вищої), природоохоронних об'єднань, загонів, громадськості, керівників причетних до охорони та інших установ й органів. Відтак, ця діяльність повинна бути безперервною і мати наскрізний характер та забезпечувати безпосередній контакт із природою, сприяти вихованню розуміння сучасних природоохоронних проблем зі збереження біологічного різноманіття, яке є необхідною умовою виживання людства. Загальний успіх цієї діяльності залежить від поєднання цих та інших природоохоронних напрямів відповідно до місцевих потреб та умов.